

Kurum : Işık Üniversitesi
Başlık : Işık Üniversitesi 2019-2020 Akademik Yılı Açılış Töreni
Konuşmacı : Prof. Dr. İlber ORTAYLI
Video Adresi : <https://youtu.be/OeCb1dq239Y>
Yayın Tarihi : 27 Eylül 2019

İlber Ortaylı: Sayın Belediye Başkanımız, Fehametli Rektör Hocamız, Çok Değerli Mütevelli Heyet Başkanı ve Üyeler, Saygıdeğer Komutanlarımız, Çok Sevgili Meslektaşlarım ve Sevgili Öğrenciler, 2019-2020 Akademik Yılı'nın Açılış Dersi'ne davet edildiğim için son derece müsterihim kendimle ve çok mütahassıs oldum. İlk akademik açılış dersi Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi'nde evde yaramazlık yaptığım için mecburen annemle birlikte gittiğim galiba 1957 yılı açılış dersiyle öğrenmiştim. Eczacılık tarihi profesörü yirmi beş dakika anlatmıştı. Kleopatra'nın orada müthiş bir eczacı olduğunu da öğrenmiş oldum. Akademik açılış bir ara tamamen ihmal edilen; bir arada tamamı ile saptırılan törenler haline gelmiştir. Bir üniversitesinin akademik, ilk akademik dersinin derin bir anlamı olması gerekir. Bu derin anlam günün mana ve ehemmiyetinden çok akademi dünyasının problemleri ve bilimin geniş koridorlarındaki ve aynı zamanda ki labirentlerindeki ışığın kısaca işaret edilmesidir. Açılış dersleri **(2.05)**. Öyle zannediyorum ki daha henüz genç olan öğrenciler için hayatlarının başında bir nevi kariyerinize adım atabilmek bu gibi derslerin görevi olmalıdır. "Universitas" adı üzerinde kâinatı derleyen bir disiplini ifade etmektedir. Üniversite şurası bir gerçektir ki Orta Çağ'ın bir icadıdır. Bu unvan, bu bitişin sonradan Yunanca yapan epistēmē'den çevrilmiştir, bir tercümedir. Bir camia diye çevrilmiştir, bir tercümedir hiçbir zaman "universitas"ın asıl anlamını içermez. İlk üniversite sadece ve sadece felsefe, ilahiyat ve sonraları da tıptan ötesi değildir. Bu bile XIII. asrın bir müdahalesidir. Üniversitenin içinde hukukun yer alması bazılarımızın zannettiği gibi ne Roma İmparatorluğu'nun yani modern hukuk dünyamızın kâşifi ve öncüsü olan Roma'nın eseridir ne de bir başkasınıdır. Üniversiteye hukukun girmesi İstanbul'un işidir. Konstantinopolis'te V. asırda İmparator Theodosius hukuk mektebini kurarak modern dünyanın üniversitesine asıl anlamını kazandırmıştır. Hukuk, bir mantıktır. Hukuk adaletin tecellisi için ilmin, dünyanın labirentleri arasında dolaşmasıdır. Hukuk, bir filolojidir. Bugünkü dünyada hukuk evriminin, hukuk incelemelerinin girdiği çıkmaz aynı zamanda adalet mekanizmasında işleyişindeki en büyük problemlerden birisidir. Şunu ifade etmek isterim: belirgin bir bölümde hatta sadece şark taraflarında değil dünyanın batısında da bilimin teknolojiyle ve doğa bilimleriyle sınırlı olduğu gibi yanlış bir düşünce ortaya çıkmıştır. Bilim her şeyden evvel insan düşüncesini açacak filolojiyle ve felsefeyle mümkün olmaktadır. Hiçbir üniversite öğrencisinin ve bir üniversite öğretmenin kendisini bu bilimlerin, bu disiplinlerin dışında tutması mümkün değildir. Tuttuğu ölçüde eğer hukukçuysa bir dava muhakimi, eğer doğa bilimcisiyse sadece basit bir öğretmen, eğer bir mühendis ise sadece bir teknisyen ve eğer bir hekim ise sadece bir hekimdir. Bunun ötesinde yolunu açması ve gelişmesi şüphesiz ki mümkün değildir. Bilim, fenle ve başka şeyle karışamaz. Bilimin bazı sanatlara müdahalesi mümkün değildir. Bu sanatların ve bu bilgilerin bilimin takip ettiği yolu takip etmemesi düşünülemez. Çünkü insan düşüncesinin bir yeknesaklığı bir yanıla bir standardı, bir kalitesi, bir niteliği vardır. Buna insanlar ressam da olsa, mimar da olsa, müzisyen de olsa, savaşçı, muharip, asker olsa da uyar. Ama bu hiçbir zaman bütün bu dalların hepsini üniversite çatısı altında toplamayı da gerektirmez. Üniversite insanların bütün eğitimine, bütün düşüncesine, bütün faaliyetine müdahale edecek bir kurum değildir. Akademisyenlik, XVIII. yüzyılda da, XX.

yüzyılda da hatta XVI. yüzyılda da bir düşünün, metotlu düşünün ve işini yapan, işini öğrenen bir entelektüellik havastan birinin vasfıdır. Akademisyenlik, her şeyi bilen, her şeye hükmetmeye çalışan bir şamanlık değildir. Eğer bir akademisyen kendisini ilkel toplumdaki bir şaman gibi hissetmeye kalkarsa belki bundan kısa dönemde bazı şeyler kazanabilir ama çok kısa dönemde bu tutum tepki çeker ve aynı silahla kendisi safları dışına itelenir. Dünyada bilimin bilim adamlarının, akademisyenlerin uğradığı ihmal, ezildikleri sermaye sistemi bunun bir neticesidir. Hiçbir zaman hiçbir sistem akademisyeni ezecek bir sistem değildir. Öyle bir kuvvet yoktur. Ama eğer siz vasfınızı değiştirseniz o zaman buna söylenecek bir söz yoktur. Bilimde en önemli şey; sosyal bilimler dediğimiz aslında bu ismin hiçbir şekilde geçerliliği yoktur veya aynı şeye XVIII. yüzyıl sonu, XIX. yüzyıl başında neokantistlerin tabiriyle “geisteswissenschaften“ manevi bilimler dediğimiz dal değil. Bunun ne olursa olsun dayandığı usul mantıktır, filologyadır, tarih bilincidir. Bu çok önemli bir daldır, bunu ihmal edemeyiz. Türkiye tarihinde, bu dallar bir üniversitenin içinde bir branş olarak düşünülmüştür ondan evvel de bir bilgin zümresinin, bir havas zümresinin “literate” dediğimiz okumuşların kendi hayatlarındaki bir süs, bir yan dal mütalaa edilmiştir. Türkiye toplumunda sosyal bilim diye yanlış adlandırılan tarih, dil ve coğrafyanın akademik bir uğraş konusu haline getirilmesi düzenli bir şekilde ortaya konması Türkiye Cumhuriyeti’nin eseridir ve cumhuriyetin kurucusunun yaptığı bu atılım zamanın kültür dalgalarıyla da beslenmek gibi bir tezatla doğabilmiştir. Şurası bir gerçektir: yaptığımız üniversite reformu içimizdeki kuvvetler Avrupa medeniyetinin gelişmeleri, Rusya İhtilâli’nin bize itelediği ayrı bir münevver grubun ve asıl önemlisi XX. yüzyılın faciası sayılan Nazizmin ülkemize ittiği kafalarla mümkün olabilmıştır. Bu güzel bir sentezdir. Bu sentezin devam ettiğini de her sabah rahatlıkla söyleyemeyiz. Çünkü Türkiye bugün iki asırdır mevcut olan modern tıbbın, veterinerliğin, mühendisliğin, askerliğin tekâmül edip gittiği bir memleket. Bu konuda bir gerileme söz konusu değildir ilerleme içindeyiz. Ordularımız, dünyada eğitim verebilen beş, altı hükümet ordudan birisidir. Geçirdiğimiz bütün faciaya, yakın zamanda ki komplolara rağmen, bu vasfı kolay kolay yitirmeyeceğe benzemektedir. Mühendislerimiz aynı şekilde harikalar yaratmaktadır. Türk tıbbı bütün engelleme ve ihmallere rağmen, artık Nobel almaya da başlamıştır. Ama hakikatten gerileyen ve hiçbir şekilde öğrenemeyeceğimiz seviyesizlik maalesef sosyal bilimler dediğimiz dallar için yani Kemalist Türkiye’nin kurumlaştırmasıyla dil, tarih, coğrafya dediğimiz dallarda görülmektedir. Eğer bunu tamamlayamazsak Türkiye’de sıhhatli bir toplum düşüncesinin, bir kavrayışın topluma ışık tutacak bir “literate” okumuşlar zümresinin gerçek anlamda entelektüeller haline dönüşmesi mümkün değildir. Şunu açıkça söylemek zorundayız: birçok toplum için aynı şey geçerlidir ama Türkiye toplumunun bu gibi disiplinsizlikler içinde yaşama lüksü yoktur. Çünkü tarihimiz, tarihsel kimliğimizin oluşması ve coğrafyamız itibarıyla bizim kolay bir hayatımız olmadı ve bundan sonra da olmayacak. Eğer belirgin bir şekilde ışığa hürmet göstermeyeceksek, Türkiye arkeolojisi bir ekoldür. Bu XIX. asırda başlamıştır, çok geç bir devir değildir. Ne var ki Türkiye arkeolojisinin bugün itildiği çıkmaz bu toplum için yüzkarasıdır. Tütün, incir ve buğday satmakla geçinen toplumun yarattığı arkeoloji ve tarihin yan dallarını bugünkü Türkiye aynı şiddet ve başarıyla götürüyor. Türkiye’de filoloji, 1940’lar da zirvededir. Zamanları fetheden bir bilimdir. Bugün bu dal yani Astroloji, Hititoloji, Klasik Yunan ve Latin Dilleri ve hatta ve hatta bizim mensubu olduğumuzu sık sık tekrarladığımız Arap, Fars Filolojileri bile o zamanlardan çok daha geri vaziyettedir. Bunu kapatmak nasıl mümkün olacaktır? Bu bir eğitim meselesidir. Türk hümanizminin eğitimine çok erkenden başlaması gerekir. Ne yazık ki hâlâ orta eğitim düzeyinde buna önem verilmiyor, yapılan düzenlemelerinde o mefhumdan uzak kaldığı görülüyor. Bir insanın bilim dünyasına adım atması için öğreneceği dallar bellidir. Batılılar buna “liberarts” diyor orijinal bir şey değil aynı şey Doğu’da da var. XVI. asrın bir Alman seyyah bile söylüyor bunlarda diyor “mantuk var” diyor ondan sonra “kelâm var” diyor, ondan sonra hesap var diyor, ondan sonra başka şeyleri sayıyor. Efendim bizde işte “retorik, logic...” bilmem ne diye, yedi tane sanatı karşısında sayıyor. İnsanların insan olarak tamamlanması için bu yedi sanat dalını becermesi lâzım, yani

(15.30) yani “Hür insanlar yaratıyorum çocuklardan kitaplarla ve ölçüyle.” İşte bu ölçü bu sanatların yerleştirilmesiyle mümkün buna Akdeniz’in doğusundaki Müslüman da, batısındaki Hıristiyan da her ikisinden daha evvel var olan Yahudiler de itaat etmişler ve onun için medeniyet dolaşmış. Bugünün Türkiye’inde ve artık maalesef birçok Batı dünyasında buna riayet edilmiyor. Onun için çıkan nesillerin, dünyayı kavraması, problemlerin üstüne yürümesi mümkün değildir. XXI. yüzyıl insanlığı yalancıdır. Biz kölelikten hürriyete doğru gittik diyor “Yalan”. Organ ticaretinin yapıldığı bir dünyada Yunan, Roma kölelik düzenine laf etmeye hiç hakkı yoktur, daha aşağı bir düzeydedir. XX. yüzyıl insanın ve XXI. yüzyıl insanının yaşadığı eşitsizliği söylemek için Komünist olmaya lüzum yok. Çünkü içine düştüğümüz seviye maalesef XIX. ve XVIII. yüzyılın adaletsiz dağılımından daha beter bir durumdur. Bu ilk anda belki bizi çok rahatsız etmese de gelecekte edecektir. Çünkü aymazlığımızla etrafımızda yaşayan dünyayı bile yok ediyoruz. Bunu kavramak için sadece fizik bilmek yetmiyor. Bir parça insanların tarihine bakmak gerekiyor. Yaşadığımız dünyanın tarihine, coğrafyasına, dillerine baktığımız zaman bunu görürüz. Elbette ki diller de bir nevi organik mahlûktur. İnsanın düşüncesini tayin eder. Ferdinand Saussure’in linguistik teorisi ve tabii ki **(17.50)**’in insan insanlarda doğar, yaşar, gelişir ve kaybolur. Ama şu anda dünyanın yüzeyindeki bir takım diller kaybolup gidiyor süratle. Bu yeryüzünde, kaybolan hayvan türleri, bitki türleri kadar büyük bir facia. Bunu fark edemeyen bir insanlığımız, sonunda hepimiz kırık lisanlar konuşan manasız kalabalıklar haline geleceğiz ve lisan kimliğimizi tayin ettiği için ne konuştuğumuzu, ne yazdığımızı kimse anlayamayacak ve mirasımızı bile değerlendirmekten aciz durumdayız. Bunun en büyük sıkıntısını çeken ülkelerden birinin Türkiye olduğu herkesin malumudur. Bugün Türkiye, dil bilmeyen insanların yayın organlarının, kitapların dili çok kötü kullanan sanatçıların, bilginlerin ve politikacıların ülkesi halindedir. Yaptığımız tercüme bazı halde utanç verici şeylerdir. Yazdığımız Türkçenin Türkçe olmadığı malumdur. Asıl sansür uygulanması gereken bu daldır. Dilimize sahip olmak zorundayız. Efendim **(19.27)** dediği gibi bir takım diller kayıp olacak bunların içinde Türkçenin olması mümkün değil. Çünkü çok yaygın bir coğrafyada çok kalabalık bir nüfus bakımından kullanılıyor. Bunu siz istesiniz de kaybolmaz. Ama ortada şekilsiz, biçimsiz yanlışlarla bir takım solisizmlerle, lüzumsuz ödünç almalarla hayata devam eden insan ağızları olarak yaşar. Bunun bizâhati fizik kirlenme kadar, bizâhati iklim değişikliği kadar büyük bir çirkinlik yaratacağı gerçektir. Çözüm, insanların Türkiye’de lise eğitimini yeniden düzenlemesidir. Bir nevi 20.27 Yunan gymnasium fikrinin ortaya çıkması, geliştirilmesi, matematiğin klasik bir matematik olarak öğretilmesi bunu ben söylemiyorum paraların üstündeki zat-ı muhterem söyledi. “Hayatımın en büyük yanlış modern matematiği bu memlekete sokmak oldu.” dedi Cahit Arif Bey. Bu yanlıştan hâlâ dönemedik. Hayatımızın en büyük yanlış liselerimizden klasik dilleri sökmek gibi bir büyük işi ortadan kaldırmak oldu. Hayatımızın en büyük yanlış pedagojiyi psikolojiyi değil pedagojiyi ihmal ederek öğretmen profilini silmek oldu. Türkiye, klasik eğitime diller tarihi eğitime erkenden başlamaz ve insanoğlunun en büyük vasfı olan ezberi yeniden diriltmezse çok komik bir vaziyete gelir. 50’lilerin kasabalı öğretmen, kasabalı pedagoğ düşüncesi yani kasabada Amerikan kasabasında eğitim görenin düşüncesi yanlış. “Biz ezber görüyoruz, yorum yapmıyoruz” diyor. Neyle yorum yapacaksın? Önce ezberlersin, sonra yorum yaparsın. Ezber, üstüne vazife olmayanı ezberleyebilme kapasitesi sadece insan denen hayvana mahsustur. Öbürkülerin gereği kadar hafızası vardır, yiyeceği, içeceği, öleceği kadar rahatça. İnsan olduğu için bu vasfı değişiktir bunu tutmamız lâzım. Dolayısıyla üniversite eğitiminde de üzerinde duracağımız budur: klasik diller, coğrafya ve doğrudan doğruya tarih eğitimini çeşitlendirmek. Bunu yapamadığımız takdirde biz tarih yapsak da tarih yazamayız ve tarihi anlayamayız. Üniversitemizin başlıca görevinin bu olması gerekir ve şunun da açıkça üzerinde durulması gerekir: Hiçbir toplum bunların hepsini yapacak mükemmelleştirecek bir kapasiteye sahip değildir. O takdirde açık olmamız lâzım. Öncelik kendi entelektüellerimizin renkliliğine açık olmamız gerekir ve ondan sonra dünyanın aydınlarını içimize çekmemiz gerekir. O zaman zaten şarlatanla gerçeğin de farkı daha iyi

anlaşılır. Hepinize iyi bir ders yılı diliyorum ve yakın gelecekte tekrar sizi bir yerlerde görmek istediğimi bilmenizi isterim. Saygılarımla.

Sunucu: Çok teşekkür ediyoruz Hocamıza. 2019-2020 yılı Eğitim Öğretim yılımızın “İlk Ders” hatırası olarak plaketini takdim etmek üzere Sayın Rektörümüz, Sayın Müttevelli Heyeti Başkanımız ve Sayın Vakıf Başkanımızı sahneye teşekkürlerini arzu ediyorum efendim. Alkışlarınızla.

***** Video burada sona eriyor. *****